

Kazimiero Simonavičiaus
UNIVERSITETAS

Pagrindiniai žodyno fondo formavimo principai. Geroji patirtis

Prof. dr. Elena Jolanta
Zabarskaitė

jolanta.zabarskaite@ksu.lt

www.ksu.lt

Ką reiškia turtinti žodyną?

Tai - mokytis saviraiškos ir kūrybiškumo, jį siejant su aplinkos stebėjimu, vertinimu, savistaba, teksto suvokimu.

Tai - lavinti sąvokinį aparatą.

Tai - mokytis formaliųjų teksto kūrimo ir žanro reikalavimų.

Tai - kognityviai (per užduotis, tekstus) mokytis metaforinio mąstymo, palyginimų, epitetų, sinonimų vartojimo pagrindų.

Kaip prakalbinti moksleivį?

***Kiek žodžių reikia, kad
galėtume susikalbėti?***

Statistika

Pasaulyje yra apie 7000 kalbų.

Žodžių skaičius žodynuose:

Korėjiečių kalbos žodynas 1 100 373

Suomių kalbos žodynas 800 000

Lietuvių kalbos žodynas 500 000

Anglų kalbos žodynas 470 000

Persų kalbos žodynas 343 466

Norvegų kalbos žodynas 330 000

Italų kalbos žodynas 260 000

BBC tyrimas

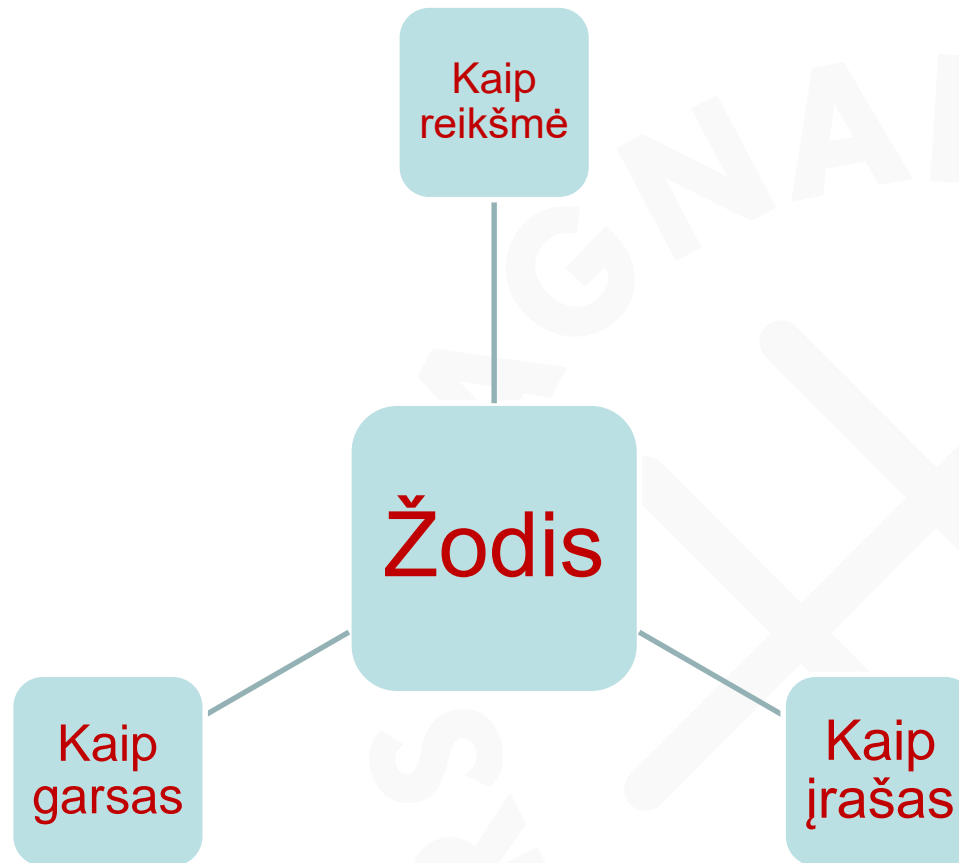
<https://www.bbc.com/news/world-44569277>

- Gimtakalbiai moka 15 000 – 20 000 žodžių ir jų formų.
- Gerai mokantys kalbą negimtakalbiai moka 2000 – 3000 žodžių ir jų formų.
- Po intensyvaus metų mokymosi kurso žmogus moka 8 000 žodžių ir jų formų.
- Galima komunikuoti mokant 1000 žodžių ir jų formų.
- Galima susikalbėti mokant 300 – 500 šimtus žodžių.

Mokslininkai, praktikai ir poliglota sako, kad prakalbinant žmogų, svarbu atsižvelgti į:

- kalbų panašumus;
- kokiomis reguliariomis priemonėmis kalboje realizuojama semantika (gramatika, žodžių daryba);
- tekstų relevantiškumą.

Kaip kalboje veikia žodis?

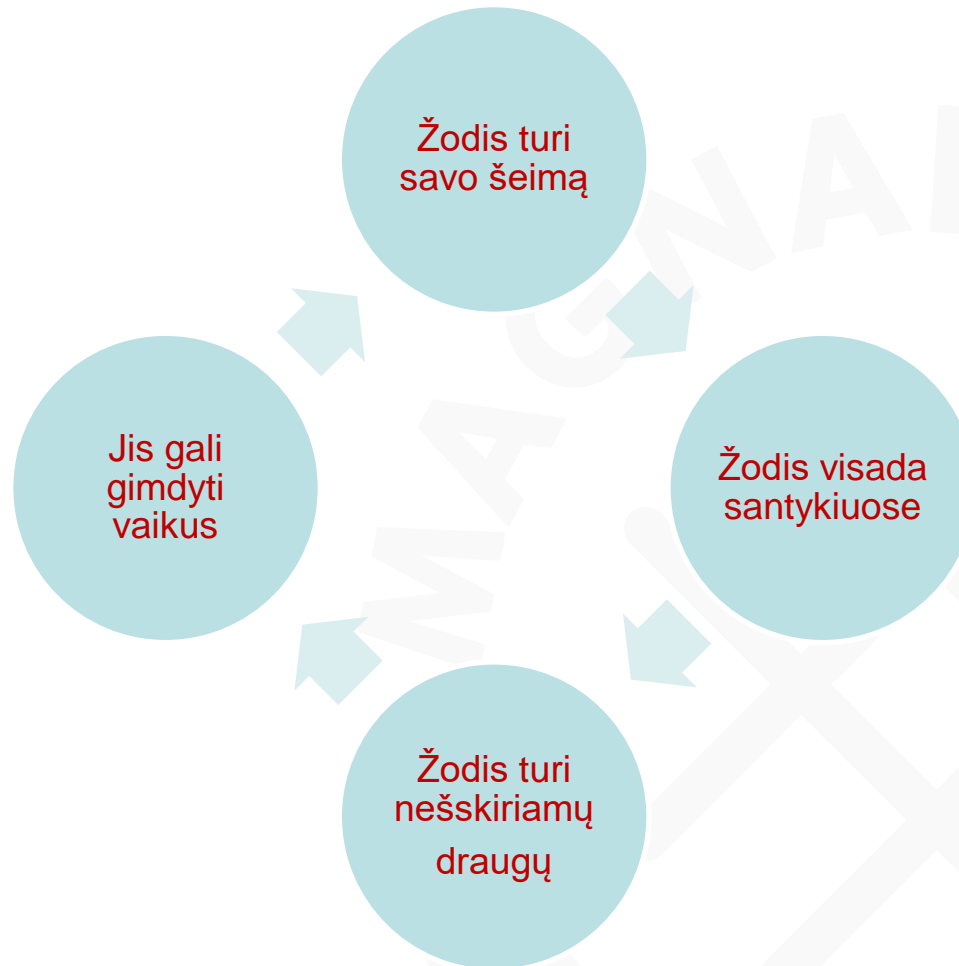
Mokyti reikia

Žodį išstarti

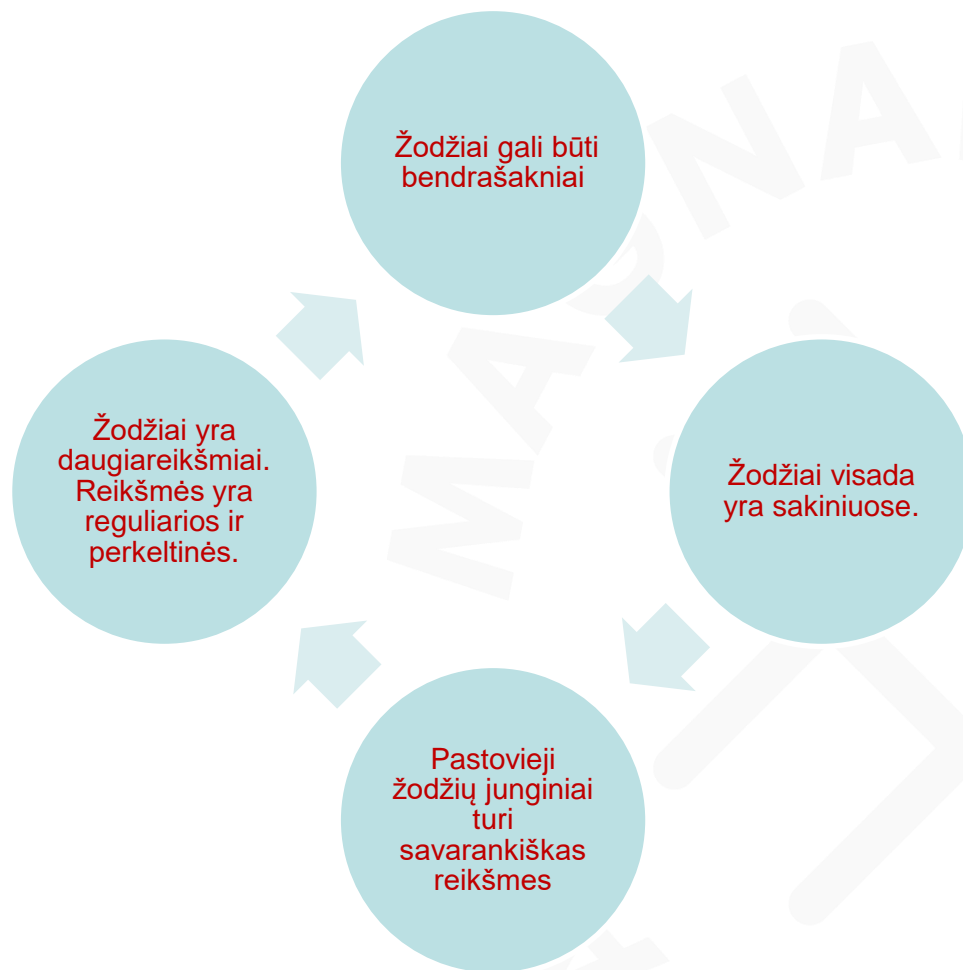
Žodį suprasti ir vartoti

Žodį parašyti

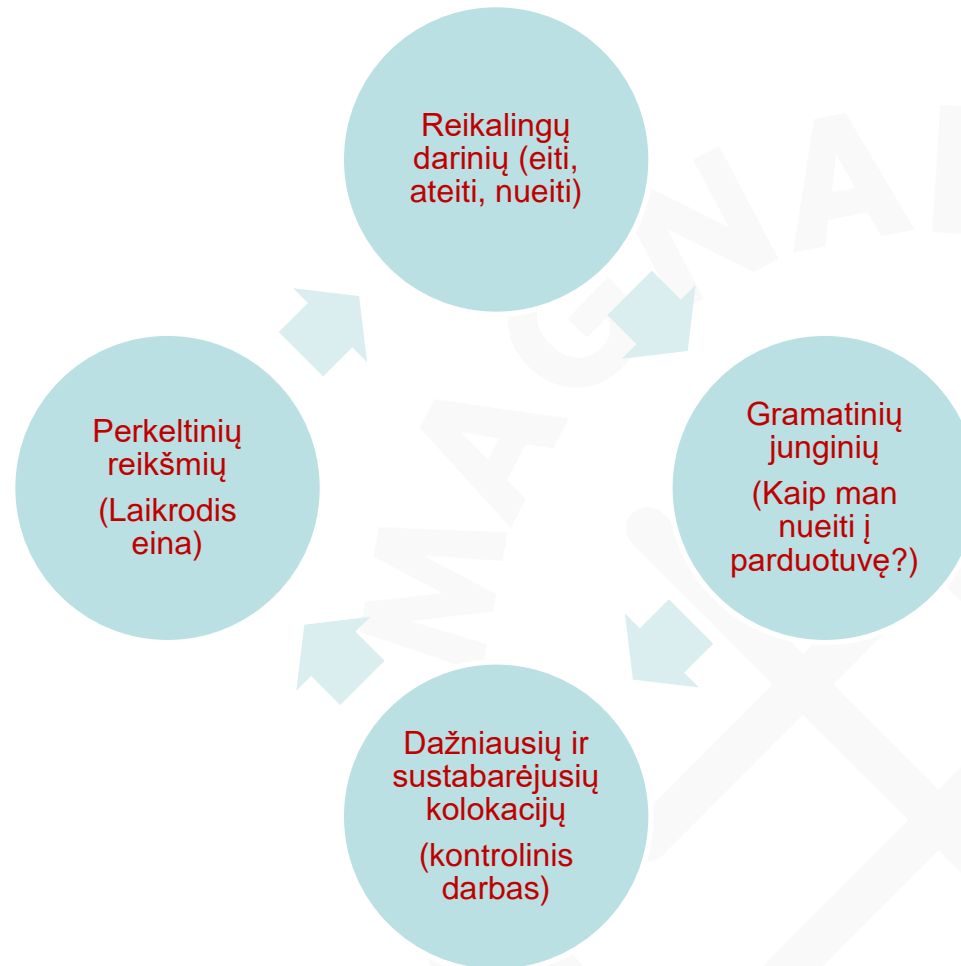
Kur kalboje veikia žodis?

Ką tai reiškia?

Mokyti reikia

Mokslininkų, praktikų, poliglottų dažniausiai minimos kalbos mokymo strategijos:

- Sukurti kalbos mokymo algoritmą (kiekvieną užduotį pakartoti tris kartus, nustatyti užduočių periodiškumą).
- Sukurti palankią / draugišką kalbos mokymo aplinką (mentorius, pagalbininkas, kalbos broliukas ar sesutė).
- Personalizuoti turinį (vaiko pomėgiai, tikslai, problemos, svajonės).
- Sukurti sąlygas nuolat vartoti kalbą (pakviesti moksleivį į jam patrauklią bendrą veiklą, pateikti užduočių iš kasdieninės veiklos ir pramogų).
- RAŠYTI!
- Vizualizuoti.
- Kurti asociacijas.
- Sąmoningai pildyti žodyną pagal išorinius (mokytojo nustatytus) ir vidinius (moksleivio nusistatytus) kriterijus.

Pavyzdžiui:

- ✓ Kasdien paklausti apie išmoktą vieną (tris žodžius). Kur tas žodis vartojamas? Kaip vartojamas?
- ✓ Paskirti kalbos mokymosi mentorių tam, kad moksleivis kasdien pasikalbėtų neformaliai.
- ✓ Kartą per savaitę skirti užduotį, susijusią su moksleivio pomėgiu, pvz., namuose pažiūrėti filmą.
- ✓ Kasdien ranka užpildyti asmeninį kalbos mokymosi dienoraštį savo pasirinktu žodžiu (žodžiais).

Žodyno turtinimo principai

Pagrindinio
leksikos
fondo
plėtimas

Vaizdingosios
leksikos ir
frazologijos
vartojimas

Abstrakčiosios
leksikos
išteklių
kaupimas

Žodyno turtinimo algoritmas

Žodis
(Pvz., *eiti*)

Dažniausi (reikalingi)
junginiai
(pvz., *eiti greitai – eiti
lėtai*)

Dažniausi (reikalingi)
dariniai
(pvz., *nueiti, ateiti, jeiti,
išeiti*)

Mokslininkų, praktikų, poliglotų dažniausiai
minimi sėkmės faktoriai

1. Neturi būti baimės daryti klaidas.
2. Draugiška kalbinė aplinka.
3. Sveika konkurencija ir konkretus atlygis už pasiekimus.

Praktiniai metodai

Asmeninis kalbos
mokymosi
žodynas

Mano
kalbinis
Aš

Visureivios
nuotykliai

Asmeninis kalbos mokymosi žodynas

- Pagal nustatytą konkretų algoritmą ir struktūrą moksleivis kuria savo kalbos mokymosi žodyną.
- Žodyne žodžiai pateikiami su junginiais, pateikiami giminiški dariniai, piešiama, užrašomos asociacijos, gimtosios kalbos leksiniai panašumai.

Asmeninio kalbos mokymosi žodyno laukai

Žodis	Reikšmė (gali būti vizualizuota). Jei kalbos lygis aukštesnis – aprašoma, jei žemesnis – išverčiama į mokamą kalbą.
Vartojimo sritis	Gramatiniai junginiai
Dariniai	Pastovieji junginiai
Asociacijos	Vizualizacijos

Pavyzdžiui:

Valgyti, valgo, valgė

Kasdien vartojama

Pavalgyti, nevalgyti, suvalgyti

Dėti maistą į burną, kramtyti, ryti / to eat

Noriu valgyti
Suvalgysiu gabalą
Aš jau pavalgiau
Aš dar nevalgiau
Prašom duoti valgyti

Sveikai valgyti

This Photo by Unknown Author licensed under [CC BY-SA](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Pavyzdžiui:

Istorija

Mokslas apie praeitį / history

Mokslo sritis

Aš mokausi istorijos.
Aš mėgstu istoriją.

Istorinis, istorinė

Seniausių laikų istorija
Naujųjų laikų istorija
Istorinis filmas

Svarbu

- Žodynas pildomas ranka.
- Pagal moksleivio amžių parenkami ištekliai, kuriais jis gali pasiremti pildydamas žodyno laukus.
- Būtinamas reguliarumas.
- Gali padėti mentorius.
- Moksleivis PATS pasirenka žodžius, kuriuos įrašo į žodyną.
- Moksleivis skatinamas.

Mano kalbinis Aš

- Metodo esmė, kad moksleivis sąmoningai pasirenka, kokių žodžių jam reikia, kad jo kalbinis Aš galėtų būti suprastas, bendrauti, pažinti, džiaugtis, žaisti, kurti.

Trumpas metodo aprašas

- Moksleivis nupiešia kalbinį Save ir sprendžia, kokių žodžių reikia jo kalbiniam Aš.
- Kalbinis Aš turi akytes – reikia žodžių *akys, matyti, skaityti, žiūrėti*.
- Kalbinis Aš turi rankas – reikia žodžių *rankos, imti, duoti, rašyti, mesti, gaudyti*.
- Kalbinis aš turi burną – reikia žodžių *burna, dantys, liežuvis, kalbėti, valgyti*.
- Ir t. t.

Svarbu

- Kalbinis Aš gali padėti pildyti asmeninį kalbos mokymosi žodyną.
- Jis gali augti kartu su augančiais moksleivio kalbos įgūdžiais.
- Kalbinis Aš gali apsigyventi įvairiose kalbinėse aplinkose: mokykloje, mieste, šeimoje, socialiniuose tinkluose.
- Kalbinės aplinkos sukuriamos per joms būdingus žodžius.

Visureivos nuotyčiai

- Metodo esmė susieti kokią nors patrauklią ir įdomią veiklą su kalbine veikla, bet
Netiesiogiai.
- Pvz., Visureiva (menamas kalbos mokymosi mentorius) su moksleiviu lankosi Genocido ir rezistencijos muziejuje. Muziejus toks slogus, kad po to Visureivai įsiskausta galva. Ko reikia? Žodžių ir žodžių junginių, kaip nusipirkti vaistų.

Trumpas metodo aprašas

Sukuriamą istorija:

- Vilniuje Visureiva nusprendė nueiti į Genocido aukų muziejų, kuriame pasakojama Lietuvos okupacijų istorija. Tai labai liūdnas muziejus, jame nėra nieko džiuginančio. Tačiau jį būtina aplankyti, nes žmonės turi pasimokyti iš tragiškos praeities, kad ji nepasikartotų. Todėl aplankyk ir Tu šio muziejaus svetainę <http://genocid.lt/muziejus/>. Perspėjame, ši Lietuvos istorijos dalis labai skaudi. Todėl po apsilankymo muziejuje, sužinojus kiek žmonių aukų pareikalavo okupacija, Visureivai pradėjo skaudėti galvą. Teko eiti į vaistinę ir pirkti vaistų.

Trumpas metodo aprašymas

Su mentoriumi ar klasėje suvaidinama situacija, kaip paprašyti vaistų:

- Visureiva: Laba diena, aš atrodo susirgau. Norėčiau nusipirkti vaistų.
- Vaistininkas ar vaistininkė: Laba diena. Kas nutiko?
- Visureiva: Man labai skauda galvą.
- Vaistininkas ar vaistininkė: Ar Jūs turite temperatūros?
- Visureiva: Ne, aš neturiu temperatūros.
- Ir t. t.

Trumpas metodo aprašymas

Atkreipiamas dėmesys į sveikatos temai reikalingą leksiką:

- skaudėti, skauda, skaudėjo (galvą, gerklę, koją, ranką, pilvą, dantį),
- kosėti, kosėja, kosėjo,
- peršalti, peršala, peršalo,
- susijaudinti, susijaudina, susijaudino,
- praeiti, praeina, praėjo (skausmas),
- gydytojas, gydytoja,
- kreiptis, kreipiasi, kreipėsi (į gydytoją),
- kviesti, kviečia, kvietė (gydytoją),
- Važiuoti, važiuoja, važiavo (į ligoninę, į polikliniką).
- Oi oi oi, kaip skauda.
- Valio, pasveikau.

Trumpas metodo aprašymas

Pažengęs moksleivis gali sudaryti sveikatos leksikos lentelę:

Vaistų formų pavadinimai	Jausenos pavadinimai	Ligų pavadinimai	Medicininės pagalbos pavadinimai
tabletė, kapsulė, lašai, milteliai, mikstūra, tepalas	sveikas, sveika	gripas, sloga, angina,	šeimoms gydytojas, odontologas,
	sirgti, serga, sirgo	uždegimas	chirurgas
	liga, ligonis	susižeisti, susižeidžia,	slaugytoja, slaugytojas
	sveikti, sveiksta, sveiko	susižeidė	vaistininkas, vaistininkė
	sveikata	žaižda	vaistinė, vaistai
	blogai jaustis, jaučiasi, jautėsi	kosėti, kosėja, kosėjo	gerti, geria, gėrė vaistus
	skaudėti, skauda, skaudėjo	kosulys	receptas
	skausmas	čiaudėti, čiaudi, čiaudėjo	poliklinika, klinika, ligoninė, registratūra, užsiregistruoti, užsiregistruoja, užsiregistravo (pas gydytoją)
	turėti, turi, turėjo temperatūros	čiaudulys	
	temperatūra kyla	nosis bėga	pacientas, kabinetas palata
	temperatūra krinta	kraujas bėga	apžiūrėti, apžiūri, apžiūrėjo

Svarbu

- Gyvai ar virtualiai galima aplankyti įvairius muziejus ir juos kūrybiškai susieti su praktinėmis temomis, pvz., Pinigų muziejus – pokalbis parduotuvėje, K. Varnelio muziejus – pokalbis bibliotekoje, Dailės muziejus – pokalbis apie pomėgius, Istorijos muziejus – pokalbis apie asmeninę istoriją.
- Visureivos metodą galima susieti kalbinio Aš leksikos aplinkų pildymu, o svarbiausius pavartotus žodžius įtraukti į savo rašomą žodyną.
- Visureiva yra tam tikra kalbinė kaukė, kuri padeda nebijoti klaidų kalbant.

Ir pabaigai

- Mokantis kalbos ir mokytojas, ir moksleivis neišvengiamai yra pasmerkti kūrybiškumui.
- Sėkmės!

[This Photo](#) by Unknown Author is licensed under [CC BY-SA](#)